

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«Особливості становлення
професійно-ціннісних орієнтацій
студентів педагогічних спеціальностей»**

Виконала: студентка КорОс1-М18з групи
спеціальності «016 Спеціальна освіта»
за освітньою програмою
Олігофренопедагогіка. Логопедія
Неботова О.В.

Керівник:
Михальська С.А., кандидат
психологічних наук, доцент кафедри
корекційної педагогіки та інклюзивної
освіти

Рецензент:
Вержиковська О.М., кандидат
педагогічних наук, доцент кафедри
психолого-медико-педагогічних основ
корекційної роботи

Кам'янець-Подільський - 2020 року

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЦІННІСНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Ціннісні орієнтації у контексті психологічних теорій.....	6
1.2. Характеристика професійних ціннісних орієнтацій.....	22
1.3. Заклад вищої освіти як середовище формування професійно-ціннісних орієнтацій студентської молоді	28
Висновок до розділу	37
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ	38
2.1. Характеристика методів вивчення професійних цінностей особистості.....	38
2.2. Аналіз результатів експериментального дослідження	46
2.3. Умови формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів..	60
Висновок до розділу	71
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Актуальність теми. Ціннісні орієнтації є стрижнем особистості, а ціннісно-смилова сфера – її базовою підструктурою. Струнка несуперечлива система ціннісних орієнтацій визначає продуктивність життя, а встановлення пріоритетів спрощує ситуацію життєвого вибору.

Кожний віковий етап становлення особистості характеризується домінуванням певних цінностей. Як зазначає Є.І. Головаха, найважливішою передумовою успішної самореалізації індивіда у майбутньому є узгоджена, несуперечлива система ціннісних орієнтацій, що лежить в основі формування змістовно і хронологічно узгоджених життєвих планів та цілей.

На особливу увагу у цьому контексті заслуговують питання детермінації та закономірностей становлення професійно-ціннісних орієнтацій студентської молоді. Досвід психологічного дослідження студентства у новій для нього інституалізованій формі діяльності свідчить про суттєві зміни, що відбуваються у цей період у свідомості, і є передумовою для появи новоутворень. Студентство – це молодь, що проходить стадію персоналізації на основі цілеспрямованого засвоєння навчальних, професійних і соціальних функцій.

Ціннісно-смилова система, її зміст, структура, ієрархія мають у студентів закладів вищої освіти конкретні вияви як у професійній, так і в особистісній сфері. Важливою складовою частиною ефективності освіти є виховання професійно-ціннісних орієнтацій особистості, а одним із провідних завдань навчально-виховного процесу у вищій школі є формування в студентської молоді готовності до продуктивної праці як творчого процесу створення духовних і матеріальних цінностей. Це передбачає оновлення аксіологічних аспектів у вихованні студентів як одного з пріоритетних напрямів навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти.

Методологічну основу дослідження склали загальнопсихологічні положення про сутність і розвиток особистості у процесі життєдіяльності (Г.С. Абрамова, Б.Г. Ананьєв, Г.С. Костюк, С.Л. Рубінштейн), а також психологічні

проблеми цінностей та їх класифікації у зарубіжній та вітчизняній літературі (А.Г. Здравомислов, Н.І. Лапін, Д.О. Леонтьєв, В.О. Ядов, М.Рокич, Г. Олпорт).

Аксіологічний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців, що виражається в орієнтації професійної освіти на формування системи загальнолюдських і професійних цінностей відображається в наукових працях Р. О. Арцишевського, І.Д. Беха, М.Б. Євтуха, О.А. Міщенко, Н.О. Ткачової та ін.

Потреба у дослідженні ціннісної сфери молоді, яка перебуває на стадії професійного навчання, а також необхідність об'єктивного вивчення професійно-ціннісних орієнтацій студентів, що здобувають різні спеціальності, визначили вибір теми дослідження: «Особливості становлення професійно-ціннісних орієнтацій студентів педагогічних спеціальностей».

Мета дослідження полягає в узагальненні науково-практичного доробку у визначенні сутності і змісту поняття «цінність», «професійні цінності», дослідженні професійних цінностей особистості у контексті фахової підготовки майбутніх фахівців, визначенні умов формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів.

Відповідно до мети дослідження визначені такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз понять «цінність», «професійні цінності» в науковій літературі; проаналізувати заклад вищої освіти як середовище формування професійно-ціннісних орієнтацій студентської молоді.

2. Експериментально дослідити професійно-ціннісні орієнтації студентів педагогічних спеціальностей.

3. Визначити умови формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів.

Об'єктом дослідження – професійно-ціннісні орієнтації студентів.

Предметом дослідження є особливості професійно-ціннісних орієнтацій студентів педагогічних спеціальностей.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, систематизація наукових і методичних джерел; констатувальний експеримент; методики психодіагностичного дослідження.

Місцем проведення дослідження був Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Загальний обсяг вибірки – 40 студентів третього року навчання.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дістало подальшого розвитку поняття цінності, професійні цінності; обґрунтовано необхідність цілеспрямованого розвитку професійно-ціннісних орієнтацій студентів педагогічних спеціальностей.

Практичне значення роботи полягає у тому, що отримані результати можуть бути використані у психодіагностичній, консультативній, психокорекційній роботі психологічної служби закладів вищої освіти.

Апробація та впровадження результатів. Основні результати дослідження доповідались та отримали схвалення на щорічній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2018 році Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (24 квітня 2019 року), щорічній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2019 році Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (28-29 квітня 2020 року).

Публікації. Основні положення і висновки дослідження викладені у 1 науковій праці.

Робота виконання на замовлення адміністрації Великоп'ятигірська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів Бердичівської районної ради Житомирської області.

Структура роботи – вступ, два розділи, висновки до розділів, висновки, список використаних джерел, 8 таблиць, 4 рисунки.

ВИСНОВКИ

1. Цінності – це соціальний феномен, який існує у діалектичній взаємодії суб'єкт-об'єкт, який є важливою ланкою, що єднає особистість з оточуючою дійсністю. Цінності дуалістичні за характером: вони соціальні, оскільки історично обумовлені та індивідуальні, оскільки в них зосереджений досвід конкретного суб'єкта. Система цінностей окремої особистості і соціальної групи залежить від вікових, статевих і психологічних особливостей, соціального, економічного, політичного, професійного, національного статусу.

2. Професійні ціннісні орієнтації, як індивідуальні (особистісні) утворення, є ті ціннісні орієнтації фахівця, наявність яких забезпечує якісне виконання фахівцем професійної діяльності. Різноманітні сфери професійної діяльності сучасної людини висувають вимоги не тільки до спеціальних професійних знань, умінь і навичок, особистісних якостей, а і до ціннісної спрямованості, ціннісних ставлень, позицій, переконань.

3. Вища освіта є найважливішим соціальним інститутом, що функціонує з метою задоволення суспільних потреб і тому жваво реагуючим як на всі суспільні зміни і процеси, так і на проблему формування цінностей особистості. Процес розвитку особистості та її ціннісно-професійне самовизначення залежить від рівня та ступеня соціальної активності, самоактивності та продуктивності самої особистості.

4. За результатами проведеного експериментального дослідження значних розбіжностей серед значимих цінностей між студентами різних педагогічних спеціальностей не виявлено. В усіх на першому місці стоїть «здоров'я», «кохання» та «щасливе сімейне життя». Найменше значення студенти, які навчаються на спеціальності «Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)» надають «цікавій роботі» та «сміливості». В свою чергу студенти спеціальності «Початкова освіта» найменше цінують «красу природи і мистецтва», «сміливість» та «щастя інших». Серед інструментальних цінностей студенти найбільше значення надають правдивості, щирості,

турботливості. В свою чергу найменше значення для студентів має дисциплінованість.

5. Серед професійно-мотиваційних цінностей студентам, які навчаються на спеціальностях «Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)» та «Початкова освіта» найзначимішими є однакові цінності: «розвиток» та «активне діяльне життя». Тобто студенти спеціальності «Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)» важливим вважають повноту та емоційне наповнення життя, роботу над собою, фізичне та духовне удосконалення, максимально повне використання своїх можливостей, сил та здібностей. Водночас найменш значимим для них є можливість творчої діяльності, повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі, цікава робота. Студенти спеціальності «Початкова освіта» також важливим вважають повноту та емоційне наповнення життя, роботу над собою, фізичне та духовне удосконалення, максимально повне використання своїх можливостей, сил та здібностей. І найменш значимим для них також є можливість творчої діяльності, повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі, цікава робота. Результати свідчать про те, що в студентів, життя наповнене змістом, у ньому є місце цілям на майбутнє, що надають йому свідомість, спрямованість і часову перспективу.

6. Розвиток професійно-ціннісних орієнтацій студентів має відбуватися поетапно. На початковому етапі стартовим є пізнавальний інтерес до цього виду професії. На другому етапі за необхідне в відбувається формування ієрархії цінностей професійно-педагогічної діяльності, коли відбувається переростання пізнавального інтересу в професійний інтерес до конкретного виду діяльності. На завершальному етапі формується практична обізнаність у професійно-професійній діяльності.

Однак проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї наукової проблеми. Подальшу перспективу дослідження вбачаємо у практичному вивченні динаміки професійно-ціннісної сфери сучасного студентства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева, В. Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности. *Психол. журн.* 1984. Т. 5. № 5. С. 63–70.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. СПб. : Питер, 2001. 288 с.
3. Антоненко Т. Л. Становлення ціннісно-сислової сфери особистості майбутнього фахівця : монографія. К. : Видавництво «Педагогічна думка», 2018. 412 с.
4. Балакірева О., Дудар Н. Ціннісні орієнтації молодого покоління. В кн. Молодь у дзеркалі соціології / Заг. ред. О. Балакіревої і О. Яременка. К. : УІСД, 2001. С. 38–47.
5. Балл Г. Психологія професійної діяльності крізь призму категорій «особистість» і «культура». *Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів* : зб. наук. ст. / за ред. В. Г. Кременя, М. Ф. Дмитриченка, Н. Г. Ничкало. Київ : НТУ, 2015. С. 281–289.
6. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія.* 1997. №1. С.124–129.
7. Бех В. Імператив концепції національної безпеки у ХХІ столітті. *Політичний менеджмент.* 2003. №3. С. 15.
8. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. К. : Академвидав, 2012. 256 с.
9. Богомоллов А. Г. Основные пути и тенденции развития высшей школы в Украине. *Персонал.* 1999. №2. С. 14–18.
10. Вакуленко В. М. Вузівська освіта щодо оцінювання студентами Східноукраїнського національного університету. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та педагогіки.* 2001. №1 (1). С. 26–31.
11. Васильєва М. П. Теорія педагогічної деонтології. Харків : Нове слово, 2003. 216 с.

12. Вдовиченко Р. П. Теоретичні аспекти проблеми формування системи ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 4 (59). С. 125–129.
13. Вдовиченко Р.П. Формування системи професійно-ціннісних орієнтацій студентів університету як педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 3. С. 24–30.
14. Вербець В. В. Діагностика формування та реалізації духовно-творчого потенціалу студентської молоді : метод. посіб. для студ. гуманіт. унів-тів та працівників установ і організацій молодіж. Спрямування. Рівне : РДГУ, 2004. 147 с.
15. Вишневський О. Людиноцентризм як педагогічна проблема на тлі сучасних цивілізаційних процесів. *Пед. думка*. 2008. № 4. С. 3–12.
16. Водзинская В.В. Понятие установки, отношение и ценностных ориентаций в социологическом исследовании. *Философские науки*. 1968. № 2. С. 48–54.
17. Гіровська І. В. Ціннісні орієнтації студентської молоді. *Наук. пр. ДонНТУ. Сер. : педагогіка, психологія і соціологія*. 2012. № 11. С. 15–19.
18. Денисенко В.В. Соціальний аспект підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Соціальна робота в Україні і за рубежом: психолого-педагогічні, правові, соціологічні, медичні аспекти* : зб. наук. ст. Ужгород-Херсон : Мистецька лінія, 2002. С.103–107.
19. Додонов Б.И. Эмоция как ценность. М. : Политиздат, 1978. 270 с.
20. Дробницкий О.Г. Ценность. *Философская энциклопедия*. 2-е изд. М. : Советская энциклопедия, 1970. Т. 5. С. 462–463.
21. Дубровина И.В., Круглов Б.С. Психологические аспекты формирования ценностных ориентаций и интересов учащихся. *Ценностные ориентации и интересы школьников* : сб. науч. труд. М. : АПН СССР. 1983. С. 27–36.

22. Єрмакова С. С. Формування професійних цінностей у майбутніх учителів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. О., 2003. 266 с.
23. Занковский А.Н. Организационная психология : Учебное пособие для вузов по специальности “Организационная психология”. М. : Флинта МПСИ, 2000. 648 с.
24. Здравомыслов А.Г. Потребности. Интересы. Ценности. М. : Политиздат, 1986. 222 с.
25. Ігнатенко П.Р. Аксиологія виховання : від термінології до постановки проблеми. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 118–123.
26. Карпенко З.С. Ціннісні виміри індивідуальної свідомості. *Філософія, соціологія, психологія* : збірник наукових праць. Івано-Франківськ : Вид-во “Плай” Прикарпатського університету, 1996. Часина 2. С. 42–48.
27. Кон И.С. Психология ранней юности : Кн. для учителя. М. : Просвещение, 1989. 255 с.
28. Кравченко М. Ціннісні орієнтири майбутніх фахівців. *Рідна школа*. 1997. №5. С.73–74.
29. Курлянд З.Н. Личностно-ориентированное педагогическое образование как фактор формирования ценностных ориентаций будущих учителей. *Народное образование*. 2004. № 4. С.86–97.
30. Лебідь І. С. Національні цінності у виховному процесі загальноосвітньої школи. *Рідна школа*. 2001. №11. С.15–26.
31. Леонтьев Д. А. Духовность, саморегуляция и ценности. *Гуманитарные проблемы современной психологии*. 2005. № 7. С. 16–21.
32. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. М. : Смысл, 1992. 17 с.
33. Леонтьев Д. А. Психология смысла : природа, строение и динамика смысловой реальности. М. : Смысл, 2007. 511 с.
34. Леонтьев Д.А. Тест смысло-жизненных ориентаций (СЖО). Москва : Смысл, 1992. 16 с.

35. Леонтьев Д.А. Ценность как междисциплинарное понятие : опыт многомерной реконструкции. *Вопросы философии*. 1996. № 4. С. 15–26.
36. Леонтьев Д.А., Калашников М.О., Калашникова О.Э. Факторная структура теста смысложизненных ориентаций. *Психол. журн.* 1993. Т.14. № 1. С. 150–155.
37. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості : наук. монографія. Київ : Вид-во ТОВ «КММ», 2006. 256 с.
38. Максимчук Н.П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія”. К., 2000. 20 с.
39. Мартинюк О.Б. Дослідження професійних ціннісних орієнтацій вчителя як цілісної системи. *Ценностные приоритеты образования в XXI веке* : материалы Междунар. науч.-практич. конф. Луганск, 2003. С. 183–191.
40. Маслоу А. Мотивация и личность ; пер. с англ. А. М. Татлыбаева. СанктПерербург : Евразия, 1999. 479 с.
41. Мельников В.М., Ямпольский Л.Т. Введение в экспериментальную психологию личности. М. : Просвещение, 1985. 319 с.
42. Методы психодиагностики. Вып.1 / Отв. ред. В.Н. Дружинин, Т.В. Галкина. М. : Наука, 1993. 123 с.
43. Міщенко М. Нестабільність суспільства як чинник формування свідомості української молоді наприкінці ХХ – початку ХХІ сторіччя. В кн. Молодь у дзеркалі соціології / Заг. ред. О. Балакіревої і О. Яременка. К. : УІСД, 2001. С. 7–13.
44. Мясищев В.Н. Основные проблемы и современное состояние психологии отношений человека. *Психологическая наука в СССР*. М. : АПН, 1960. Т.2. С. 110–125.
45. Оллпорт Г. Личность в психологии. СПб. : Питер, 1998. 345 с.
46. Панчук Н.П. Роль ціннісних орієнтацій у професійному становленні особистість майбутнього спеціаліста. *Проблеми сучасної*

психології : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. Випуск 32. С. 405–414.

47. Пелех Ю. В. Ціннісно-смысловий концепт професійної підготовки майбутнього педагога : монографія. Рівне : Тетіс, 2009. 400 с.

48. Петровский А.В. Проблема развития личности с позиций социальной психологии. *Вопросы психологии*. 1984. № 4. С. 57.

49. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития. Под редакцией члена-корреспондента РАО А. А. Реана. – СПб. : „ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК”, 2003. 416 с.

50. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. СПб. : Издательство «Питер», 2000. 624 с.

51. Рибалка В. В. Аксіологічні основи психологічної культури особистості : навч.-метод. посіб. К. : АПН України, ін-т пед. освіти і освіти дорослих; ін-т обдарованої дитини; АПН і МОН України, Укр.наук.-метод. Центр практ. психології і соц. роботи. Чернівці : «Технодрук», 2009. С. 11–21.

52. Рибалка В. В. Методологічні проблеми наукової психології : посібник. Київ : ІПОД НАПН України, 2017. 160 с.

53. Рибалко Л. С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : автореф. дис.... д-ра пед. наук : 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Харків, 2008. 45 с.

54. Римаренко Ю.І. Національний розвій України : проблеми і перспективи. К. : Юрінком, 1995. 272 с.

55. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Человек и мир. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 512 с.

56. Савченко О. Я. Цілі і цінності реформування сучасної школи. *Філософія освіти в сучасній Україні. Філософія всеукраїнської освіти та стан її розробки в Україні* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. К., 1997. С.98–110.

57. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / Под ред. В.А. Ядова. Л. : Наука, 1979. 263 с.
58. Сапогова Е.Е. Особенности формирования ценностных ориентаций у старшеклассников. *Педагогика развития и перемены в Российском образовании* : материалы 2-й научно-практической конференции. Красноярск, 1995. С. 147–148.
59. Серый А. В., Яницкий М. С. Ценностно-смысловая сфера личности. Кемерово : Кемеровский государственный университет, 1999. 92 с.
60. Серый А.В. Психологические механизмы функционирования системы личностных смыслов. Кемерово : Кузбассвузиздат, 2002. 183 с.
61. Сінкевич Н.І. Особливості формування ціннісних орієнтацій у дівчат-підлітків. *Рідна школа*. 2000. №11. С.22–23.
62. Сластенин В. А. Педагогическая аксиология : монография. Красноярск : СибГТУ, 2009. 293 с.
63. Слободнюк Е. Г. Профессионально-ценностные ориентации : теоретический анализ. СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2014. С. 13.
64. Становлення ідентичності фахівця : монографія / Г. О. Балл та ін. ; за ред. В. Л. Зливкова. Київ-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 260 с.
65. Студент XXI века : социальный портрет на фоне общественных трансформаций : монография ; под общ. ред. В. И. Астаховой. Харьков : Изд-во НУА, 2010. 408 с.
66. Сусленко В.В. Соотношение понятий „ценность”, „ценностные ориентации” и „установка”. *Вопросы философии и социологии*. 1976. С. 86–93.
67. Тюрина В.А., Научитель Е.Д. Ценностные ориентации. К. : ООО „Международ. Фин. агенство”, 1998. 30 с.
68. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии. Тбилиси : АПН Грузии, 1961. 210 с.
69. Федоренко М.В. Щодо проблеми формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів початкової школи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. №3. С. 8–12.

70. Франкл В. Человек в поисках смысла : сб.; пер с англ. и нем. Москва : Прогресс, 1990. 368 с.
71. Шаров А. А. Разработка методики диагностики ценностей. *Профессиональный проект : идеи, технологии, результаты*. 2015. № 1 (18). С. 102–107.
72. Шемигон Н. Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Х., 2008. 23 с.
73. Шнейдер В.А. Развитие ценностных ориентаций преподавателей колледжа как фактор их профессионального роста : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Магнитогорск, 2006. 22 с.
74. Ядов В.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности. *Методологические проблемы социальной психологии* : сб. науч. труд. М. : Наука. 1975. С. 89–105.
75. Яницкий М.С., Серый А.В. Диагностика уровня развития ценностно-смысловой сферы личности : учеб. пособие. Новокузнецк : МАОУ ДПО ИПК, 2010. 102 с.